

نقش آموزه‌های دین اسلام بر استحکام و تعالی نهاد خانواده

زهرا قائمی‌نژاد^۱

فاطمه اردونی^۲

چکیده

این مقاله با هدف شناسایی نقش آموزه‌های دین اسلام بر استحکام و تعالی نهاد خانواده تنظیم و در آن تلاش گردیده تا به این سوال پاسخ داده شود که آموزه‌های دین اسلام بر استحکام و تعالی نهاد خانواده چه تاثیری دارند؟ این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی می‌باشد و روش به کار رفته در آن کتابخانه‌ای بوده است. ابزار به کار رفته در جهت جمع‌آوری داده‌ها، فیش و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام شده است. از این مطالعه می‌توان به این نتیجه رسید که طبق آموزه‌های دینی خانواده اسلامی؛ خانواده‌ای است که مقید به رعایت سفارشات الهی می‌باشد لذا چنین خانواده‌ای دارای کارکردهایی همچون محل تسکین، محل ذکر و تلاوت آیات الهی، حفظ حریم، محل رابطه‌ای قدسی می‌باشد از طرف دیگر از آن جایی که خانواده به عنوان محور اصلی ارزش‌ها و اخلاقیات اسلامی شناخته می‌شود؛ در آموزه‌های دین اسلام یک سری راه‌هایی برای تحکیم و تعالی آن آمده از جمله راه‌های اخلاقی، اقتصادی و عاطفی که در این پژوهش به آن پرداخته شده است.

کلیده واژه: آموزه‌های دین، اسلام، استحکام، تعالی، خانواده

^۱- طلبه سطح دو حوزه علمیه کوثر(س) علی‌آبادکتول

^۲- طلبه سطح دو حوزه علمیه کوثر(س) علی‌آبادکتول

مقدمه

خانواده به عنوان بنیادی‌ترین واحد اجتماعی، نقشی کلیدی در شکل‌دهی به شخصیت افراد و انتقال ارزش‌ها و فرهنگ‌ها دارد. اسلام با تأکید بر محبت، احترام و همدلی میان اعضای خانواده، اصولی را ارائه می‌دهد که به تقویت روابط خانوادگی و ایجاد محیطی سالم و پایدار کمک می‌کند. آموزه‌های قرآنی و سنت نبوی به عنوان الگوهایی از زندگی خانوادگی، به زوجها و والدین راهکارهایی برای مدیریت اختلافات، تربیت فرزندان و حفظ پیوندهای عاطفی ارائه می‌دهد. در این راستا، تحلیل تأثیر این آموزه‌ها بر نهاد خانواده می‌تواند به درک بهتر از چگونگی ساختاردهی روابط و رشد فردی و جمعی اعضای خانواده کمک کند.

اهمیت تشکیل خانواده و شئون و اصول مربوط به آن در دین اسلام واضح‌تر از آن است که نیازی به اثبات داشته باشد؛ قرآن به عنوان منبع اصلی و لایزال دین مبین اسلام بر کارکرد انسانی و اجتماعی خانواده توجه داشته و دستوراتی نجات‌بخش و روشنگر در این باره فرود آورده است.

اما متأسفانه در جامعه کنونی خانواده‌ها کمتر به دستورات قرآنی و احادیث ائمه اطهار(ع) برای نحو کنترل خانواده و اجتماع توجه می‌کنند و به دلیل پمپاژ فراوان شبکه‌های مجازی از خوب بودن دنیای غرب به سمت سبک زندگی به آن طریق کشیده شده‌اند غافل از اینکه هم اکنون خود غربی‌ها نیز از آن مدل سبک زندگی بیزار می‌جوند و به دنبال راه نجات هستند. لذا لازم است که مسئولان فرهنگی جامعه در این زمینه چاره‌ایی بیندیشند.

با توجه به اهمیت فراوان این مسئله مطالعات فراوانی در این زمینه صورت گرفته است برای نمونه می‌توان به این موارد اشاره نمود: زارعی (۱۳۹۷) نقش خانواده در پرورش نخبگان قرآنی، فخرآبادی (۱۳۹۳) بررسی تأثیر راهکارهای قرآنی بر امنیت و سلامت اخلاقی خانواده، آرانی (۱۳۹۴) خانواده و سبک زندگی اسلامی.

مطالعات انجام شده عمدتاً به مسائل اخلاق خانواده و سبک زندگی اسلامی پرداخته‌اند و در باب مسئله نقش آموزه‌های دین اسلام بر استحکام و تعالی نهاد خانواده سخنی نگفته‌اند لذا این پژوهش درصدد است تا به این پرسش پاسخ دهد که آموزه‌های دین اسلام بر استحکام و تعالی نهاد خانواده چه تأثیری دارند؟

اهمیت خانواده و نقش آن در جامعه بشری از رهاورد تأمل و تفکر در دو بعد وجودی انسان آشکار می‌گردد. خانواده یک واحد اجتماعی است که هدف از آن در نگاه قرآن تأمین سلامت روانی برای سه دسته است: زن و شوهر و فرزندان؛ همچنین هدف ایجاد آمادگی برای برخورد و رویارویی با پدیده‌های اجتماعی است در آیه ۷۴ سوره فرقان به این مسئله اشاره شده است: «والذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا قرءة أعین واجعلنا للمتقین إماماً؛ و کسانی که می‌گویند خدایا ما را از زنان و فرزندانِ مرحمت فرما که مایه چشم روشنی ما باشند و ما را پیشوای اهل تقوا قرار بده» این آیه بر اهمیت خانواده و پیش‌آهنگی آن در تشکیل جامعه نمونه انسانی اشاره دارد، چنان که پیوندهای سالم و درخشان خانوادگی را ایده‌آل پرهیزگاران معرفی می‌کند. در درون واحد اجتماعی خانواده، پدر و مادر از آغاز تولد کودکان به عنوان الگو برای آنان مطرح هستند. نقش و معنای اهمیت خانواده در بهسازی وضعیت بشر نیز در همین واقعیت نهفته است. در نگاه پیشوایان دین باورها، چگونگی زندگی، عادت‌ها، تمایلات و اهداف والدین از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر کودکان هستند. بنابراین نوع رفتار والدین در هماهنگ‌سازی خواسته‌ها و تمایلات خودشان از یک سو و تمایلات خانوادگی و اجتماعی از سوی دیگر و همچنین تلاش پیوسته آنان برای تأمین رفاه و سلامتی روانی خانواده و نوع برخوردشان با وظایف دینی و اجتماعی از عوامل ایجاد هسته تعاون و همکاری اجتماعی در کودک شمرده می‌شوند.

ارزش خانواده پیش از هر چیز بر پایه مودت و دوستی بین اعضای آن استوار است اعضای که انجام حقوق متقابل آنان را در کنار یکدیگر نگاه داشته است و اگر این جریان بر اساس دوستی و تفاهم و برکنار از منیت‌ها ادامه یابد به کمال انسانی مورد انتظار خواهد انجامید.^۱ از نگاه قرآن خانواده مدرسه‌ی محبت و دوستی است در آیه ۲۱ سوره مبارکه روم آمده است: «و من آیاته أن خلق لکم من أنفسکم أزواجاً لتسکنوا الیها وجعل بینکم مودةً ورحمةً إن فی ذلک لآیات القوم یتفکرون؛ از نشانه‌های او این است که از خود شما جفت‌هایی برای شما آفرید تا نزد ایشان آرامش یابید و میان شما دوستی و مهربانی برقرار ساخت همانا در این نشانه‌هایی است برای آنان که می‌اندیشند.» در این آیه چند نکته و نقطه با اهمیت درباره خانواده وجود دارد که شایسته بررسی است:

(۱) **أزواجاً من أنفسکم؛ همسرانی از خودتان:** بر اساس این تعبیر رابطه و پیوند زن و شوهر یکی از ابعاد مهم خانواده است. چنان که پیش‌تر اشاره شد انسان موجود اجتماعی است که رشد، شکوفایی و تکامل او در گرو ارتباط با دیگران و سختی‌ها و مشکلات این مسیر می‌باشد چرا که راه کمال بی‌پایان است و در هر مرحله از مراحل زندگی و رشد یک سلسله نیازهای ویژه درونی وجود دارد که خود را در عمل ارتباط با دیگران نشان داده و انعکاسی از نیاز درونی انسان نسبت به خواسته‌ها و ایده‌آل‌های اوست. پیوند میان زن و شوهر چیزی

۱- بهشتی، خانواده در قرآن، ص ۱۵

جز پیوند دوستی پیراسته از هر انگیزه دیگر نیست. در خانواده است که نقاط ضعف و قوت شخصیت انسان بدون هیچ گونه ترس یا ملاحظه‌ای آشکار می‌شود. خانواده محیطی است که امکان درمان مشکلات به صورت طبیعی در آن فراهم است زیرا با بردباری، محبت، وفاداری و اطمینان متقابل زن و شوهر زمینه شناخت نقاط منفی شخصیت و بررسی آن‌ها و رهایی از چنگ آن‌ها با خودسازی بیش از هر جای دیگر میسر می‌شود. بنابراین در نگاه اسلام، آلودگی‌های درونی بدتر از زشتی‌های بیرون است و محیطی که در آن امکان ظهور و بروز نقاط منفی شخصیت بدون ترس از کیفر وجود دارد که همان خانواده است از این ویژگی نیز برخوردار است که امکان رهایی از آن ضعف‌ها نیز در آن فراهم است. به هر حال با نیروی عشق و محبت می‌توان به دشوارترین مقصودها رسید.^۱

(۲) و جعل بینکم موده؛ میانتان دوستی برقرار ساخت: دومین نقطه مهم در خانواده محبت بین زن و شوهر است. آن‌ها با تعامل دوستانه و همکاری در مسیر شناخت خود و خدای خود به آرامش می‌رسند و در وادی امن الهی گام می‌نهند. از همین رو تعبیر "لتسکنوا الیها" در آیه شریفه آمده است.

(۳) لتسکنوا؛ تا آرامش یابید: سکنی دست یافتن به مقام سکونت و آرامش است و این تعبیر در قرآن اشاره به این واقعیت دارد که آرامش مقام و موقعیتی است که انسان در پهنه هستی باید بدان دست یابد و از دیدگاه قرآن وظیفه خانواده زمینه‌سازی برای همین هدف است. حال چه برای زن و شوهر با کسانی که راه آنان را ادامه می‌دهند یعنی فرزندان.^۲

(۴) رحمه؛ اصل مهربانی: الفت زن و شوهر و همکاری آن دو با نیروی عشق و محبت در مسیر کمال، رحمت و مهربانی را برای خانواده و دیگران به بار می‌آورد؛ پس پیوند سالم است که ضامن فراهم شدن زمینه مناسب برای ارتباط مسئولانه و ماندگار است و این چیزی است که نوگامانی که در آغاز راهند از آن الگو می‌گیرند و در روابط آینده‌شان با جامعه به عنوان سرمشق بدان می‌نگرند. پیامدهای رفتار والدین بیشتر از نقش محسوس آنان در روابطشان با فرزندان است. بلکه نوع تعامل والدین با یکدیگر سنگ بنای شخصیت روانی فرزندان را می‌نهد که اگر سالم بود رحمت به بار می‌آورد. منظور از سازگاری و هماهنگی میان زن و شوهر بیشتر تلاش در جهت تعالی و تکامل دوسویه با وجود تفاوت‌های طبیعی و ذاتی است تا توافق و تفاهم میان آن‌ها، بنابراین چنان که یک سری تفاوت‌های فیزیولوژیکی میان زن و مرد وجود دارد یک سلسله تفاوت‌های مهم روانی نیز دارند؛ با این حال تا آنجا که به روحیات و ویژگی‌های شخصیتی مربوط می‌شود تفاوت آن‌ها همچون تفاوت فیزیولوژیک نیست و ارتباط به بعد زنانگی و مردانگی افراد ندارد. این شرایط اجتماعی خانواده و فرهنگ است

۱- بهشتی، خانواده در قرآن، ص ۲۵

۲- همان، ص ۲۷

که عوامل مؤثر در شخصیت افراد به شمار می‌آید و دוגانگی‌هایی در چگونگی رفتار و کارهای زن و مرد می‌آفریند. اینجاست که رسالت خانواده یعنی تفاهم و دوستی متقابل برای کنار آمدن و تعامل با میل‌ها و گرایش‌های متفاوت به عنوان عناصر تشکیل دهنده واحد شخصیت انسان به صورت دقیق تعیین می‌شود؛ چیزی که راستی، اطمینان، فروتنی، تقوا و پرهیز از خودمحوری را می‌طلبد و فرزندان را واکاوی می‌دارد تا از آن در روابط اجتماعی‌شان با دیگران الگو بگیرند؛ به گونه‌ای که تفاوت‌های فردی، اجتماعی و فرهنگی دیگران را همچون تفاوت‌های پدر و مادر خودشان از عوامل تکامل بدانند و این گونه تعامل است که زمینه تفاهم بین ملت‌ها و سازگاری بین باورهای گوناگون را فراهم می‌کند و سبب صلح و امنیت در سطح بین‌المللی می‌گردد. پدر و مادر مسئول تربیت فرزندان‌شان به چنین روشی هستند و بر اساس حدیث شریف پیامبر اکرم (ص) که فرزندان را امانت‌هایی در دست پدر و مادر می‌دانند و باید از آن‌ها مراقبت کنند بدون اینکه احساس مالکیت نسبت به آنان داشته باشند.^۱ فرزند در رشد و بالندگی خود نیازمند عطوفت و مهربانی پدر و مادر است که این محبت و مهربانی دو اثر اساسی دارد؛ اول اینکه هسته ضروری تکامل و ایجاد اطمینان اولیه در روح کودک است. دوم زمینه پیدایش روح دوستی و مهربانی در ارتباط کودک با دیگران می‌شود. فرزندان نیز یک سلسله مسئولیت‌هایی در برابر والدین دارند. از دیدگاه قرآن شایسته است که رفتار فرزندان در برابر پدر و مادر آمیخته با احترام و محبت باشد و بر فرزندان لازم است که از پدر و مادر خویش نگهداری و مراقبت کنند. به همین علت خداوند متعال می‌فرماید: «و قُضِيَ رَبِّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَوْفَ وَالْأَنْتَهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا. وَخَفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا؛ پروردگارت مقرر فرمود که جز او را نپرستید و به پدر و مادر نیکی کنید. چنانچه یکی یا هر دوی آن‌ها نزد تو به پیری رسند به ایشان سخنی رنجش‌آور نگو و بر سرشان فریاد مکن و با ایشان سخنی کریمانه بگو و با آنان مهربانانه فروتنی کن و بگو پروردگارا همان گونه که آن‌ها مرا در کودکی پرورش دادند تو نیز آن‌ها را مشمول رحمت خویش گردان.»^۲ بنابراین مشخص می‌شود ایجاد یک خانواده قرآنی یعنی خانواده‌ایی که مقید به رعایت سفارشات الهی هستند تاثیر بسیاری در کنترل مسائل مختلف زندگی دارند.

۱- شعیری، جامع الاخبار، ص ۱۰۶

۲- سوره مبارکه اسراء، آیات ۲۳ و ۲۴

حسن خلق و گشاده رویی: امام رضا(ع) ضمن اینکه گشاده‌رو و با مردم خوش رفتار بودند، مردم را به گشاده‌روی و حسن خلق دعوت می‌کردند. ایشان در این باره می‌فرمایند: «با فرزندان خود با نیکی رفتار کنید و در حق آن‌ها احسان کنید چه بسا آن‌ها گمان می‌کنند که شما رزق و روزی آن‌ها را می‌دهید.»^۱

(۲) راه‌های اقتصادی

قناعت در زندگی: قناعت، آثار فراوان و سودمندی دارد و موجب پیشگیری از بسیاری از رذائل اخلاقی و جرائم حقوقی می‌شود. بر همین اساس در نظام اسلامی بسیار مورد سفارش واقع شده است.

هر کس به روزی اندکی که خدا به او می‌دهد راضی باشد، پروردگار همان عمل اندک را از وی می‌پذیرد. امام رضا(ع) در خصوص رضایت داشتن بر رزق حلال می‌فرمایند: «هر کس به روزی حلال اما کم خشنود باشد رنجش کمتر و خاندانش در آسایش و آرامش زندگی می‌کنند و خداوند عیوب دنیا و کیفیت رفع آن‌ها را به او می‌آموزد و وی را با سلامتی در بهشت مستقر می‌سازد.»^۲ بنابراین قناعت پیشه کردن به داشته‌ها یکی از راهکارهای استحکام نهاد خانواده است.

کار و تلاش: یکی دیگر از راهکارهای اقتصادی برای تحکیم نهاد خانواده کار و تلاش است. در سبک زندگی بسیاری از مکاتب تحریف شده دعوت به انزوا و سکون و سکوت به طور افراطی وجود دارد؛ اما سبک زندگی اسلامی دقیقاً در مقابل آن است، از دیدگاه ائمه اطهار(ع) کار و کوشش برای تأمین نیازهای خانواده شعبه‌ای از جهاد به شمار می‌رود و فرد تلاشگر به عنوان مجاهد راه خدا و گاهی برتر از آن شناخته شده است. از این رو در حدیثی از امام رضا(ع) آمده که: «کسی که برای رفع نیازمندی خانواده کار و تلاش می‌کند و به دنبال کسب مال می‌رود دارای پاداشی بزرگ‌تر از مجاهد در راه خداوند است.»^۳

بر این اساس زندگی انسان مسلمان مملو از تلاش و کوشش عملی و فکری است. استفاده صحیح و بهینه از منابع و امکانات هر چند تأمین معاش خانواده بسیار مهم است اما مصرف مدیرانه و صحیح درآمدهای خانواده از اهمیت بیشتری برخوردار است. هزینه‌ها و مخارج خانواده باید به دقت هر چه تمام بر اساس میزان درآمد خانواده و نیازهای حال و آینده آن مد نظر قرار گیرد. در این خصوص روایت‌های متعددی وجود دارد؛ به عنوان نمونه روایتی از امام رضا(ع) بدین مضمون نقل شده است عباسی راوی حدیث می‌گوید: «از امام رضا برای خرج خانواده اجازه خواستم فرمودند: میان دو حد ناپسند باشد. گفتم: فدایت شویم، سوگند به خدا نمی‌دانم

۱- مجلسی، بحارالانوار، ج ۴، ص ۷۷۷

۲- عامر طائی، صحیفه الرضا، ص ۴۰۱

۳- کلینی، اصول کافی، ج ۵، ص ۱۹

دو حد ناپسند کدام است. فرمودند: خدایت بیامزد، آیا نمی‌دانی که خدای بزرگ اسراف و تنگ‌گیری در خرج و مصرف هر دو را مکروه و ناپسند خوانده است.^۱

بنابراین یکی از راهکارهای اقتصادی که نقش اساسی در تحکیم نهاد خانواده دارد این است که اعضای خانواده تمام تلاش خود را در جهت استفاده صحیح و بهینه از منابع و امکاناتی که خداوند متعال در اختیار آن‌ها قرار داده است به کار گیرند.

(۳) راه‌های عاطفی

عاطفه از ویژگی‌های بسیار مهم انسان است به گونه‌ای که آن را ملات بنیان جامعه و افراد را بسان مصالح ساختمانی آن دانسته‌اند.^۲ این ملات اجتماعی، پیامدهای متناسب با خود را در زندگی و روابط درونی خانواده به دنبال خواهد داشت. تأمین و برقراری چنین روابطی نیازمند راهکارها و شیوه‌هایی است که در دیدگاه اسلامی کانون توجه قرار گرفته‌اند؛ برخورداری زن و شوهر از سلامت عاطفی از جمله اموری است که می‌تواند در پایداری و دوام زندگی مشترک نقش مهمی ایفا کند چرا که سلامت هیجانی، موجب سلامت در رفتار و رعایت اعتدال در برخوردهاست. روابط انسانی زوجین تابع شرایط بروز عواطف است در نتیجه انسان سالم می‌تواند طیفی از هیجان‌ها را که از بی‌تفاوتی تا شادی و وجد است به موقع به اجرا گذارد.^۳

مزاح با اعضای خانواده: اسلام دین عاطفه، صلح و امید است و همواره مسلمانان را به صمیمیت و صفا دعوت می‌کند طوری که حضرت علی(ع) در مورد شادی و صفا می‌فرمایند: «شادی مؤمن در چهره اوست و غم و اندوهش در دل»^۴ بدین معنا که مؤمن همواره غم خویش را برای خود نگه می‌دارد ولی در برخوردهای اجتماعی با گشاده‌رویی دیگری را در شادی خود سهیم می‌کند.

یکی از اصحاب امام صادق(ع) نقل می‌کند که روزی آن حضرت به من فرمودند: «مزاح و شوخی کردن شما با یکدیگر چگونه است؟ من در جواب عرض کردم کم است. فرمودند: چرا با یکدیگر مزاح نمی‌کنید؟ مزاح کردن از حسن خلق است و به واسطه آن برادر مسلمان را خوشحال می‌سازی سپس امام صادق فرمودند: سیره پیامبر اکرم(ص) این گونه بود که مزاح می‌کردند و با این کارشان می‌خواستند دیگران را خوشحال کنند.»^۵

۱- حکیمی، فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، ج ۱، ص ۳۲۸

۲- جوادی عاملی، تفسیر تسنیم، ج ۱۷، ص ۲۳۹

۳- آقامحمدیان، نهاد خانواده در جامعه دینی، ص ۱۷۷

۴- رضی، نهج البلاغه، ص ۷۰۸

۵- طبرسی، مکارم الاخلاق، ج ۲، ص ۲۱

بنابراین مزاح با اعضای خانواده راهکاری در جهت تحکیم نهاد خانواده بوده که در روایت ها بسیار سفارش و تأکید شده است.

محبت: از دید اسلام اساس زندگی خانوادگی بر محبت است. در سیره اهل بیت شواهد فراوانی درباره محبت به فرزند وجود دارد. امام رضا(ع) در همین باره حدیثی از پیامبر اکرم(ص) نقل می کنند که ایشان فرمودند: «بزرگان خود را احترام و به اطفال خود مهربانی کنید و با خویشان خود ارتباط داشته باشید.»^۱ همچنین امام رضا(ع) فرمودند: «اگر نسبت به کسی محبتی دارید آن را آشکار کنید، زیرا اظهار دوستی نیمی از خردمندی به شمار می آید.»^۲ بنابراین زن و شوهر باید عواطف خود را در خصوص یکدیگر علنی سازند و در این مورد از خجالت و شرمساری پرهیز کنند و در جای دیگر می فرمایند: «بعضی زن ها برای شوهرشان بهترین غنیمت هستند، یعنی زنانی که به شوهرشان اظهار محبت کنند.»^۳

۱- شیخ صدوق، امالی، ج ۱، ص ۵۹۷

۲- امین عاملی، اعیان الشیعه، ج ۱، ص ۱۹

۳- نوری طبرسی، مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۵۳۲

نتیجه‌گیری

آموزه‌های دینی به عنوان یک منبع غنی از ارزش‌ها و اصول اخلاقی، نقش بسزایی در تحکیم و تعالی خانواده ایفا می‌کنند. این آموزه‌ها نه تنها به شناخت و تقویت پیوندهای عاطفی و اجتماعی میان اعضای خانواده کمک می‌کنند، بلکه راهکارهایی برای حل مشکلات و چالش‌ها ارائه می‌دهند.

راه‌های اخلاقی، راه‌های اقتصادی و راه‌های عاطفی از جمله راهکارهای کلیدی آموزه‌های دینی است که به ساختار خانواده کمک می‌کند. همچنین، محل تسکین، محل ذکر و تلاوت آیات الهی، حفظ حریم و محل رابطه‌ای قدسی از جمله کارکردهای خانواده است.

در نهایت، پیروی از آموزه‌های دینی می‌تواند به استحکام نهاد خانواده و پیشگیری از فروپاشی آن کمک کند. به همین دلیل، اهمیت دادن به این آموزه‌ها در فرآیند تربیت و رشد خانواده‌ها ضروری است و می‌تواند به تشکیل جامعه‌ای سالم و پایدار بینجامد.

منابع ماخذ

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

(۱) امین عاملی، سیدمحسن، اعیان الشیعه، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۷

(۲) جوادی عاملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، قم: انتشارات اسراء، چاپ دوازدهم، ۱۳۹۵

(۳) حسینی، احمد، بهداشت روانی ازدواج و همسررداری، تهران: انتشارات مفید، چاپ اول، ۱۳۸۰

(۴) حکیمی، محمد، فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، چاپ اول، ۱۳۸۸

(۵) شیخ صدوق، محمدبن علی ابن بابویه، امالی، تهران: انتشارات کتابچی، چاپ دهم، ۱۳۹۰

(۶) عامر طائی، عبدالله بن احمد، صحیفه الرضا، قم: موسسه امام مهدی(عج)، ۱۴۰۸ق

(۷) عطاردی قوچانی، مسندالامام الرضا ابی الحسن علی بن موسی(ع)، ج ۱، ص ۳۱۴

(۸) میبدی، احمد بن محمد، کشف الاسرار و عده الابرار، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ هشتم، ۱۳۹۰

(۹) بهشتی، احمد، خانواده در قرآن، قم: موسسه کتاب بوستان، چاپ اول، ۱۳۷۷

(۱۰) راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات، قم: ذوی القربی، چاپ سوم، ۱۳۸۳

(۱۱) شعیری، تاج الدین محمد، جامع الاخبار، قم: انتشارات حضرت عباس(ع)، چاپ اول، ۱۳۹۲

(۱۲) طباطبایی، سید محمدحسین، تفسیرالمیزان، قم: بنیاد علمی و فرهنگی علامه طباطبایی، چاپ پنجم،

۱۳۷۸

(۱۳) طبرسی، میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل، قم: انتشارات آل بیت، چاپ اول، ۱۳۶۹

(۱۴) کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، تهران: انتشارات دارالثقلین، چاپ چهارم، ۱۳۹۳

(۱۵) مجلسی، محمد باقر بن محمدتقی، بحارالانوار، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۸۳

(۱۶) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، قم: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، چاپ سیزدهم، ۱۳۷۳